

Božidar Slapšak: *Možnosti študija poselitve v arheologiji.* Arheo 17. Slovensko arheološko društvo, Ljubljana 1995. 90 str., 72 slik.

Delo je doktorska disertacija, obranjena spomladi leta 1984. Objavljena je integralno in brez bistvenih sprememb.

V poglavju *Poselitvene študije v arheologiji* se avtor najprej pomudi pri razvoju poselitvenih študij. Z uveljavitvijo kartografske metode je bila postavljena prva izdelana metodologija za analizo in interpretacijo prostorskih razmerij. Od zgodnjih študij po tej metodi je takoj doživela velik odmev Kossinova Siedlungsarchäologie, ki je kljub takojšnji kritiki, ki jo je doživela, opozorila tudi na ogromne praznine v poznavanju obstoječih arheoloških virov. Zato se je predvsem nemška arheologija posvetila razvijanju tehnik in metod za odkrivanje in kritiko materialnih virov. Poudarek se je prenesel na temeljno terensko topografsko delo (*Archäologische Landesaufnahme*). Na angleškem področju se razvije t. i. *site catchment* analiza, v ameriški pa ugotavljanje poselitvenih mrež oz. vzorcev - *settlement patterns*, iz katere nadalje gradi nasebinska arheologija (*settlement archaeology*).

Ker je eden temeljnih pogojev prostorskih analiz kvalitetna baza podatkov, se avtor v poglavju *Pridobivanje podatkov* najprej pomudi ob principu arheološke topografije, kot je definirana v okviru raziskovalne teme "Arheološka topografija Slovenije". Pri tem navede tako prednosti te metode v danih razmerah, kot tudi njene pomanjkljivosti - predvsem njeno subjektivnost. Nasproti ekstenzivnosti omenjene metode postavi intenzivne terenske obhode in njihovo sistematičnost. Poudarja tudi potrebo po preučevanju depozicijskih in postdepozicijskih procesov. Tehnike raziskovanja se lahko glede na teren razlikujejo, bistveno pa je, da so predpostavke iskanja jasno postavljene in skladno z njimi izbrana iskalna tehnika. Potem predstavi projekt topografije Krasa in Brkinov v okviru Arheološke topografije Slovenije, ki je potekal med leti 1971 in 1974. Na tem področju je bilo pred začetkom topografije znanih 44 najdišč, topografija jih je od teh identificirala 36 in ugotovila še 48. To je razmeroma skromen rezultat, ki ga avtor razloži s tremi vzroki: neugodnimi naravnimi pogoji za tvorbo arheoloških sedimentov, močnim naravnim in antropogenim uničevanjem sedimentov in takšnemu stanju neprilagojenimi iskalnimi tehnikami.

Sledi obsežno poglavje *Mikrolokacijska analiza*, kjer izpostavi pomen položaja najdišča v neposrednem okolju in širi predmet opazovanja iz zgolj kulturnih pojavov (artefaktov) na naravne (ekofakte) ter poudarja pomen naravoslovja predvsem pri rekonstrukciji sočasnega okolja. Elementi, ki jih pri tem upošteva, so predvsem geomorfologija, klimatske razmere, hidrografske razmere in geološko-litološka in pedološka sestava tal. Na primeru rimskih nižinskih arhitekturnih kompleksov se pomudi pri odnosu lokacije do recentne izrabe, na primeru skeletnih grobov s ploščami pa pri odnosu lokacije do današnjih naselij.

V poglavju *Analiza gospodarskega prostora* nam avtor najprej predstavi Thiessnove poligone, njihovo uporabo in omejitve, nato pa še Higgs in Vita-Finzijevo *site-catchment* analizo (analizo ekonomskega zajetja), ki preučuje razmerja med tehnologijo in ekonomsko upravičenostjo oddaljenosti naravnih virov.

Oba modela uporabi pri analizi gospodarskega prostora rodiške Ajdovščine. Pri tem si za kaštelirsko fazo lahko pomaga s Thiessnovimi poligini, za rimsko pa ne, ker v tem prostoru niso poznana istovrstna najdišča. Zato skuša priti do determinant za omejitve gospodarskega prostora z analizo geomorfoloških in ekoloških značilnosti terena. Obravnava ločeno kaštelirsko in rimskodobno poselitve.

Pri kaštelirski poselitvi upošteva 7 naselij, ki jih glede na tipološke in mikrolokacijske značilnosti razdeli na tri tipe. Rodiška Ajdovščina (tip A) predstavlja dominantno točko v sistemu poselitve, tip B (Debela griža) specializirano živinorejsko, tip C pa najmanjšo enoto poselitve. Te domneve potem preverja s pomočjo modelov, s katerimi ugotavlja

količinska razmerja v konkretnem gospodarskem prostoru. V ta namen najprej uvede pojem zmogljivosti zemljišča, to je meja, prek katere prebivalstvo v dani pokrajini ne more več naraščati. Točnost izračuna, koliko prebivalstva so lahko preživele posamezne enote gospodarskega prostora, je seveda odvisna predvsem od kvalitete podatkov za posamezne panoge (v primeru kaštelirske poselitve živinoreja in poljedelstvo), opozarja pa tudi na možne faktorje pomote. Na podlagi zmogljivosti zemljišča predstavi osem modelov možne poselitve, od katerih se za najbolj verjetnega izkaže model z Ajdovščino kot centralnim naseljem (matični kaštelir v sistemu s centrom v Škocjanu), z Debelo grižo kot podrejenim specializiranim živinorejskim naseljem in naselji tipa C kot objektov, ki pripadajo temeljni enoti poselitve in so ravno tako podrejeni centru na Ajdovščini.

V rimski dobi je na območju gospodarskega prostora Ajdovščine poznanih 7 poselitvenih sledi, pomemben za študij meje teritorija pa je tudi napis CIL V 698 iz klavdijskega časa, najden pri Materiji, ter cestna mreža na tem področju. Sama struktura rimskodobne poselitve se precej ujema s prazgodovinsko.

Na kratko se avtor dotakne še poznoantične poselitve, ko Ajdovščina v 4. in 5. st. doživi ponoven razcvet. Novo etnotno koncipirano urbanistično ureditev naselja razlaga v sklopu vojaške reorganizacije tega področja.

V poglavju *Analiza regionalnih poselitvenih sistemov* predstavi poskus analize regionalnega poselitvenega sistema v kaštelirskem obdobju za področje notranjske skupine. Pri tem poudari slabo raziskanost obravnavanih gradišč, kar zelo otežuje interpretacijo. Tako sklene, da je v tem trenutku potrebno raziskovati predvsem matične teritorije oz. mikroregije, šele na podlagi teh analiz in načrtnega terenskega preverjanja pa bodo mogoče širše študije regionalnih sistemov.

Zvezdana MODRIJAN

M. Guštin, K. K. Predovnik: *Drobci nekega vsakdana / Bruchstücke eines Alltags.* Archaeologia Historica Slovenica 2. Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, Ljubljana 1997.

Leta 1994 so zavodi in muzeji vzhodne Slovenije zbrali nekaj srednjeveškega materiala z različnih izkopavanj in jih predstavili na razstavi, po kateri je dobil ime drugi zvezek revije *Archaeologia historica Slovenica*.

Knjiga ni zgolj katalog, saj so prispevki razširili in poglobili začetni obseg razstave. V prvem prispevku je predstavljen stavbni razvoj starega gradu v Celju, opravljen na osnovi stavbne analize ruševin. Grad je edinstven primer razpotegnjenega gradu na Slovenskem in obenem tudi zgodovinsko izjemno pomemben. Zato morda ni odveč tudi drugi del članka, kjer je predstavljen program njegove sanacije in predvidene namembnosti.

Drugi prispevek je ponatis razstavnega kataloga pečnic iz starega gradu v Celju. Na ta katalog se sklicuje večina primerjav tega materiala iz slovenskih najdišč.

Tretji prispevek je katalog srednjeveških in baročnih pečnic iz zaščitnih izkopavanj na Šaleškem gradu (Velenje). Poleg predstavitev gradiva je tudi obširno predstavljena zgodovina tega malega gradu neobičajne oblike.

Četrty članek je poročilo izkopavanj na lokaciji stolpastega gradu Žamerk. Izkopavanja so poleg temeljev visoko srednjeveškega gradu zaobjele tudi del poznoantične hiše, ki je spadala v sklop nasebne, znane v arheološki literaturi kot Tinje nad Loko pri Žusmu. Predstavljen je ves drobn material iz obeh objektov.

Peti članek združuje rezultate dveh izkopavanj v Mariboru: na lokaciji nekdanjega severozahodnega vogalnega stolpa mestnega obzidja, kjer na podlagi temeljev lahko sledimo spreminjanju elementov obrambne arhitekture od 13. do 17. stoletja. Za